

*Blauwe Kiekendief op de Cartierheide,
26 november 2022 (Jules Andela)*

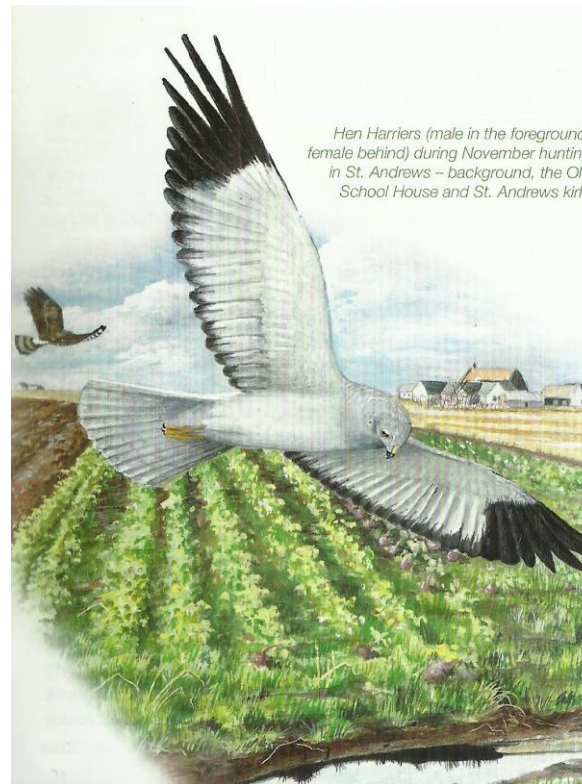
Slaapplaats Blauwe Kiekendieven op de Groote Heide begin 2023

Robbert van Hiele

Op 6 februari 2023 was ik met de fiets op de Groote Heide. Die heide grenst aan de ene kant aan het Leenderbos en als je de andere kant opfietst richting zuiden, kom je bij het Soerendonks Goor. Toevallig was ik wat later, ik hoopte nog Bosuilen te gaan horen. Terugfietsend vanaf het Goor zag ik een mannetje Blauwe Kiekendief laag over de heide gaan.

Uiteraard stopte ik. Een Blauwe Kiekendief blijft een prachtige verschijning en zo vaak zie ik ze niet alhoewel, misschien toevallig, in 2023 veel vaker dan in andere jaren. Traag maar sierlijk kantelend vloog hij en ging zitten tussen de heideplanten, maar ik kon hem met de telescoop nog steeds mooi zien. Opeens nog één en nog één, allebei mannetjes en nog een ringstaart, dus een vrouwtje of een nog juveniel mannetje zonder nieuwe grijze adulte veren. Mijn eerste mannetje ging ook weer de lucht in. Mijn hersenen kraakten: wacht even, betekent dat een slaapplaats? Dat moet eigenlijk wel, zo laat nog met 4-en op de heide. Gezamenlijk maakten ze wat rondjes over de heide en zo rond half zes doken ze achter elkaar de heide in alsof ze op een

muis doken. Heel plotseling kwam een eind aan hun rondwieken. Verdwenen om ongetwijfeld tot de volgende ochtend niet meer tevoorschijn te komen. Volgens Pieter Wouters was die slaapplaats wel bekend van vroeger maar was er al jaren niet meer geteld.

Tekening van Tracy Hall uit *The Orkney Book of Birds*

Op 12 februari, 25 februari en 16 maart ben ik weer teruggegaan. Alle keren niet teleurgesteld. Op 12 februari zag ik twee mannetjes van heel hoog en ver boven de bomen aan komen zweven/vliegen. Ze daalden richting heide waarna ze vrij snel in de heide verdwenen. Een half uur niets. Totdat er vanuit de richting van de Tongelreep nog een mannetje aankwam en er opeens weer drie in de lucht waren. Samen maakten ze uitgebreid rondjes om uiteindelijk na zo'n kwartier hun definitieve plek te kiezen.

Op 25 februari waren het ook weer twee mannetjes die heel lang gezamenlijk rondvlogen. Misschien wel een half uur. Het was inmiddels 18.11 uur, net na zonsondergang, maar nog behoorlijk licht. Opvallend dat rondvliegen. Je zou kunnen denken dat het jagen was maar na dit al drie keer gezien te hebben, zonder ook maar één duikpoging of bijna-duikpoging twijfel ik zeer. Het doet me eigenlijk veel meer denken aan het scannen van de grond op zoek naar een geschikte slaapplek (zouden ze bijvoorbeeld kunnen zien of de plek die ze willen kiezen toevallig vlak bij een vossenroute ligt?) of aan een sociaal iets, zoals bijen die zwermen voor hun bijenkast of spreeuwen die

gezamenlijk rondjes draaien bij hun slaapboom.

Op 16 maart duurde het enorm lang voor er iets te zien was. Ik was anderhalf uur voor zonsondergang aanwezig. Op een gegeven moment dacht ik dat zelfs dat te laat was geweest en dat ze al lekker in de heide zaten te zitten. Vrij logisch, dacht ik, want de daglengte was veel groter dan 6 februari. Ze hadden genoeg tijd gehad om voedsel te zoeken. Of was er geen één vogel meer aanwezig? Mijn theorieën konden de prullebak in toen om 18.41 uur, drie minuten voor zonsondergang, er dan toch een mannetje aan kwam vliegen, een mini-rondje en weg in de heide. Twee minuten later nog één en ook die was zo verdwenen. En toen acht minuten na zonsondergang kwamen er nog een mannetje en een ringstaart, waarschijnlijk een vrouwtje gezien de grootte, aanvliegen. Kort vlogen ze wat op en neer, het vrouwtje dook vrij snel de heide in, het mannetje maakte nog wat meters en was toen ook weg.

In een studie van Zeeuwse slaapplekken stond dat mannetjes vaak later aankomen om gedoe met de grotere vrouwtjes te voorkomen. Nou, in mijn mini-studie was dat dus niet het geval. Ik heb maar weinig interactie met het vrouwtje gezien en ze kwamen steeds eerder aan. Gezien mijn paar waarnemingen stelt het natuurlijk niets

Twee Blauwe Kiekendiefmannen op de Grootte Heide, 12 februari 2023 (RvH)

voor maar interessant om te zien dat in de biologie maar weinig dingen voor altijd gelden.

Leuk voor mij was dat ik nu eens prachtig dat grootteverschil tussen mannetje en vrouwtje kon zien. Qua kleur lijken ze al niet op elkaar maar ook de manier van vliegen is wel echt anders. Ruwweg wat meer buizerdachtig voor het vrouwtje tegenover dat veel elegantere, wendbare mannetje. Ik kan

trouwens aanraden om in de zomer eens naar Oost-Groningen te gaan om Grauwe Kiekendieven te gaan kijken. Over elegant gesproken!

Maar goed, toch weer drie mannetjes en een ringstaart. Ik begin me nu af te vragen, was ik de vorige twee keren te snel weg en heb ik dat vrouwtje gemist? Ze was nu ook erg kort zichtbaar en was makkelijk te

missen geweest. Nou, hoe het precies zit, daar zal ik nooit achter komen.

Om trouwens zeker te weten dat het om drie of vier vogels gaat is nog niet zo voor de hand liggend. Voordat je het weet is er één die je net niet in beeld had in de heide gaan zitten. Als je er later dan weer drie ziet is de vraag of er een nieuwe is bijgekomen, of die oude weer uit de heide is opgestegen? En zo'n vrouwtje: als je net naar links aan het kijken bent naar wat die mannetjes die samen vliegen precies doen, komt ze voor je het weet van rechts en duikt ergens de heide in. Helemaal niet zo onwaarschijnlijk gezien mijn waarnemingen.

Bij één vogel zag ik de eerste keer nog een rug met bruinachtige en niet grijze tekening. Dat duidt op een subadulte vogel. De meeste juveniele, bruine veren zijn langzamerhand vervangen door grijze, volwassen veren. Maar dus niet allemaal. Dat betekent dat het om een 3e of 4e kalenderjaars-vogel ging. Net als de aantallen vogels is de leeftijd ook niet zo heel makkelijk om te zien. Ze vliegen vaak net iets verder weg dan je eigenlijk had gewild, de zon schijnt regelmatig vanuit de verkeerde richting en als er geen zon is, is er juist weer te weinig licht. En ze bewegen continu en draaien wat je wilt zien weer net naar de andere kant. In ieder geval, één nog

net niet volwassen exemplaar, de andere vogels leken volwassen.

Trouwens, er is nog iets wat ik in de literatuur heb gevonden. Hun specifieke slaapplekken schijnen elke nacht op een ander plekje te liggen. Dat heb ik ook opgemerkt. De derde keer lag hun slaaplek wel enkele honderden meters naar het westen ten opzichte van de tweede keer. De vierde keer weer een heel stuk naar het oosten.

Wat ik niet heb gezien is dat de aantallen erg veel verschillen door de winter heen. Nou ben ik maar gedurende anderhalve maand wezen kijken, maar toch.

Waarom voornamelijk mannetjes?

Ik heb de Avifauna van Nederland (2001) onder redactie van R. Bijlsma, F. Hustings en K. Camphuysen er eens bijgepakt. Vaak geeft die veel informatie over vliegbewegingen, aantallen, geschiedenis en aanverwante zaken door het jaar heen. De informatie uit

Groote Heide op 25 februari 2023 (RvH)

hun gids staat tussen aanhalingstekens maar is niet altijd letterlijk overgenomen:

"Overwinteraars benutten gezamenlijke slaappleatsen. Natte heidevelden, hoogvenen, rietvelden, kwelders, verruigde bosaanplantingen, (braakliggende) akkers, dat soort terreinen. Voor zover we weten zijn de meeste overwinteraars afkomstig uit onze eigen, minuscuul kleine, broedpopulatie aangevuld door broedvogels uit Scandinavië en Rusland.

In het westen van het land zijn overwinterende mannetjes veel schaarser dan in het oosten. Gedurende 3 winters rond 1980 was bij Diemen 9% een adulte man. In Saeftinge in de jaren 90 11% op soms maxima van wel 40-60 exemplaren, maar in 2007 al gedaald naar rond de twintig vogels (onvoorstelbare aantallen voor de Kempen, RvH). Maar op het Hingsteveen in Midden-Drenthe was dat 21, 82, 67, 70 en 100% in 5 verschillende jaren. Dus veel fluctuatie op het Hingsteveen maar sowieso veel hogere percentages mannetjes (van Manen, 1996). Dit schijnt allemaal met de veldmuizenstand te maken te hebben. Hoe meer veldmuizen, hoe meer kiekendieven (dus hogere aantallen per slaappleats) en een lager aandeel mannetjes. Vrouwtjes zijn iets zwaarder gebouwd en zijn afhankelijker van die grotere aantallen muizen die ze dan ook nog eens in overzichtelijker gebied vangen. Mannetjes zijn lichter, kleiner en

wendbaarder en schakelen makkelijker over op andere prooien wanneer er weinig muizen zijn of het terrein ruiger is en dus onoverzichtelijker. Vaak kleine zangvogels."

Blauwe Kiekendiefman bij Leende, 27 december 2009 (Robert Kastelijn)

Terugkomend op wat ik gezien heb is dan de aanname dat in de buurt van de Groote Heide (hun jachtgebieden zijn in een cirkel van 15 kilometer rond de slaappleats te vinden) weinig veldmuizen te vinden zijn, dus lage aantallen Blauwe Kiekendieven per slaappleats (maximaal 4 exemplaren) en een hoog percentage mannetjes (75, 100, 100 en 75).

En zo schrijft Koos van Zomeren het op in zijn superdikke boek *Alle Vogels* (2017) waarin al zijn vogelverhalen zijn gebundeld:

"Vorig jaar,' zei Willem van Manen, 'waren het er een keer tweeëntwintig.'

't Werd donker. Het waaide en het regende. De eerste Blauwe Kiekendief, volwassen mannetje, kwam over het bos. Hij daalde zonder omhaal in de heide neer. Weg! De tweede, even later, vloog een tijdje rond. De derde eveneens. Je kon het bleke blauw met zwart toen nog net zien. Een lage glijvlucht, af en toe een serie sterke vleugelslagen. Op die manier werd het terrein verkend. Op veiligheid? Op soortgenoten? Hun opkomst is afhankelijk van muizenrijkdom in de buurt. Misschien ook van hoe hard het wintert. Het heideveld veranderde. Het werd een heideveld met overnachtende Blauwe Kiekendieven. Want dat is wat ze doen: ze slapen zittend (of moet je zeggen staande?) op de grond, in de bescherming van het struikgewas.

Toen nummer vier, vijf en zes. Die arriveerden vrijwel tegelijk. Zij inspecteerden niet alleen het veld, maar ook elkaar. Gezamenlijke vlucht van kiekendieven! 'Misschien,' zei Willem, 'maken ze nu zacht hinnikende geluidjes.' Zo ja, dan hield de wind die voor zichzelf. Dit alles in een steeds volmaakter duisternis. De kiekendieven gingen uit elkaar. Ze vlogen met een traag gemak. Maar ze verdwenen heel abrupt. Alsof ze plotseling beslisten: en ik slaap hier en nergens anders. Alsof een plaatsje werd verrast, gegrepen. De laatste prooi van de dag." ■